

Johan Agrell 1701-1765

Ett musikaliskt porträtt på svenska

Alla har vi väl hört talas om Johan Helmich Roman, den svenske musikens fader vars Drottningholmsmusik otaliga gånger har fått tjäna som ljudkuliss så snart något om svenskt 1700-tal skall illustreras i TV-rutan. Därutöver kan den minnesgode läsaren kanske erinra sig namn som Josef Martin Kraus, J G Naumann som tonsatte Kellgrens och Gustaf III:s propagandastycke *Gustav Vasa* och Uttini som 1772 komponerade *Thetis och Pelée*, den första operan på svenska. De tre sistnämnda har det gemensamt att de var utlänningar som kallats hit i uppdrag att förgylla det svenska musiklivet.

Mindre känd är Johan Joakim Agrell och visst, lika lite som Romans kan man kalla hans musik för gustaviansk eftersom hans levnadsbana inföll för tidigt och han gjorde dessutom en ”omvänd” karriär, det vill säga lämnade Sverige i unga år för att skörda sina musikaliska lagrar på kontinenten. Det är inte mycket känt om Johan Agrells uppväxttid men vi vet att han föddes 1701 i Löth, Östergötland och att han gick i skola i Linköping i vars domkyrka han gjorde sina första musikaliska lärospån. Därefter studerade han åren 1721-23 i Uppsala och enligt vad som påstås skall han ha fått lektioner av den från England nyligen hemkomne Roman, men det har aldrig gått att belägga. År 1723 uppmärksammades den unge Agrell i samband med en konsert i Stockholm av kungens yngre bror, prins Maximilian av Hessen som var på tillfälligt besök. Agrell fick erbjudande om tjänstgöring i prinsens orkester hemma i Kassel, ett erbjudande som måste ha varit svårt att motstå med tanke på den knappa arbetsmarknaden i Sverige.

Så småningom utnämndes han till kapellmästare och prinsen gav honom också möjlighet att å tjänstens vägnar resa runt i Europa för att ta del av det sjudande musiklivet på plats. Vi vet dessvärre inte mycket om vad Agrell själv komponerade under sin tid i Kassel. Det är först när han byter arbetsgivare och flyttar till Nürnberg som hans verk börjar få större spridning, inte minst genom förläggaren Haffners försorg som 1746, samma år som Agrell flyttar, ger ut hans opus I, en samling om sex sinfonior tillägnade prins Maximilian. Haffner skulle under kommande år ge ut en rad av Johan Agrells verk. Att hans musik fick aktningvärd spridning i Europa bekräftas av att hans verk även publicerades i viktiga städer som Leipzig, Amsterdam, Paris och London. Inte minst i England vann hans musik stor uppskattning. Det kan i sammanhanget påpekas att Mozarts far hade i sina notsamlingar verk av Agrell vilket måste ses som gott betyg svenskens kompetens.

I Nürnberg tjänstgjorde Johan Agrell som ”Director musices” vilket medförde ett övergripande ansvar för stadens offentliga musikliv. Jämfört med yrkeskarriären verkar det ha varit mindre lyckosamt med privatlivet. I ett försök att få återvända hem till Sverige tillägnade han kronprins Adolf Fredrik cembalosonaterna i opus II från 1750 med förhoppningen om att kunna utverka en tjänst i Stockholm, en tjänst som tyvärr redan visade sig vara tillsatt. Det är möjligt att han aldrig riktigt fann sig till rätta i utlandet och att tyskan beredde honom problem. Agrell beskrivs dessutom som blyg och tillbakadragen. Vid 48 års ålder gifte Agrell sig men äktenskapet blev kortvarigt då hustrun dog i barnsäng tre år senare medan han själv gick ur tiden först 1765.

Under första hälften av 1750-talet publiceras Agrells opus III och IV som omfattar konserter för instrument som cembalo, flöjt och oboe. Det som har bevarats till våra dagar är framför allt solokonserter, kammarmusik och några sinfonior, oftast tryckta verk men i en del fall

även autografer, det vill säga handskrivet material. En stor del av hans produktion har dock förmodligen gått förlorad, i synnerhet vokala tillfällighetsverk och kyrkomusik. Förmodligen finns det lite varstans i Europa ändå mycket kvar att återupptäcka av hans musik i arkivens och bibliotekens dammiga gömmor. Så sent som i början 1990-talet påträffades ett par av hans flöjtkonserter på ett danskt gods som under 1700-talet tillhörde musikentusiasten greve Otto Ludvig Raben.

Bland de första musiker som i modern tid började återupptäcka Johan Agrells verk var Claude Génétay som med Nationalmusei kammarorkester i början av 1980-talet spelade in på LP sinfonierna i opus I. Även flera av hans cembalosonater finns på skiva liksom ett antal av hans konserter som finns inspelade på Musica Suecia och några utländska bolag.

Hur skall man då kortfattat beskriva Agrells musikstil? Enklast är väl att karaktärisera den som en blandning av senbarock och ”galant stil”, en musikens motsvarighet till rokokon. Agrell utnyttjade tidigt den tresatsiga sinfonian som en självständig musikform även om hans skapelser formmässigt är tämligen primitivt uppbyggda. Sonatformens genombrott skulle dröja åtskilliga år. Hans uttryckssätt är snarast konservativt om man väljer att jämföra honom med hans yngre samtida inom den ”förklassiska” generationen, t.ex G M Monn, Wagenseil och Stamitz som Agrell aldrig tog något intryck av vilket kanske är mycket begärt av en man som närmade sig slutet av sin levnad. Vi kan dock i några av hans konserter höra prov på den känsligare stil som började bli populär vid mitten av 1700-talet. Att hans musikaliska produktion snarast bottnar i ett gediget och skickligt hantverk som helt motsvarade det som dåtidens publik ville ha och inte i någon originell och banbrytande genialitet förringar inte på något sätt den uppmärksamhet han idag förtjänar från vår sida.

Mathias Henricson